

melyek meghatározzák a fejlesztési források elosztását, a struktúra-átalakítás többnyire felülről vezérelt kényszere pedig az intézmények napi működését és jövőképét alapvetően befolyásolja.

A döntéshozók felelőssége, hogy az egyetemi rangsorokat saját értékükön és helyükön kezeljék, vegyék figyelembe az egyetemek küldetésének és működésének komplexitását és differenciáltságát. Ne essenek abba a hibába, hogy a globális rangsorokat a gólokban, percekben vagy méterekben kifejezhető sporteredményekhez hasonló listának tekintik, és döntéseiket kizárólag azok adataira alapozzák, mert ezzel csak kontraproduktív hatást érnek el. Sokkal inkább szem előtt kell tartani, hogy a nemzetközi megmérettetés lehetőség arra, hogy javuljon a hazai oktatói és kutatói munka minősége és az intézmények versenyképessége.

(Andrejs Rauhvargers: *Global University Rankings and Their Impact*. Brussels, EUA, 2011. 79 p. – Andrejs Rauhvargers: *Global University Rankings and Their Impact: Report II*. Brussels, EUA, 2013. 86 p.)

Dobos Ágota

„ÖTPERCES ESSZÉK” A FELSŐOKTATÁS NEMZETKÖZIESEDÉSÉRŐL

Philip Altbach *The International Imperative in Higher Education* című 2013-as kötetében a szerző korábbi esszéi jelentek meg, melyek összefoglalóan a felsőoktatás nemzetköziesedésének különböző aspektusaival foglalkoznak a globalizáció hatásaitól kezdve a mobilitáson át az agyelszívás, korrupció problémáig, külön figyelmet szentelve az ázsiai felsőoktatásnak. Altbach professzor kiemelkedő karrierje a nemzetközi felsőoktatásban olyan perspektívát ad a kötetben található esszéknek, mely a komparatív felsőoktatási kutatások számára biztos kiindulópontot jelenthetnek.

Philip Altbach a Boston College professzora, a Center for International Higher Education igazga-

tója. Munkássága során több ország (többek között az Egyesült Államok, Franciaország, India, Malajzia, Szingapúr és Kína) felsőoktatásába is betekintést nyert, akár mint tanácsadó, akár mint kutató vagy vendégelőadó. Több nemzetközi szakmai folyóirat szerkesztőjeként is működött (*Review of Higher Education, Comparative Education Review, Educational Policy*). Kutatási területe a kutatóegyetemek, fejlődő országok és a tudományos szakma. 2013-ban a Boston College szimpóziumot rendezett szakmai karrierjének elismeréseként *At the Forefront of International Higher Education* címmel.

Jelen kötetben 12 fejezetet keresztül összesen 40 (ebből 13 társszerzővel készített) esszé található, melyek korábban, 2006 és 2013 között jelentek meg az *International Higher Education* folyóiratban (37 db) vagy a *Global Briefs for Higher Education Leaders* (3 db) kiadványaiban. A legtöbb írás 2012-ben jelent meg (11 db), 5-5 db 2008-ban és 2013-ban, 3-3 pedig a 2006-os, 2007-es, 2009-es és 2010-es évekből származik. Az egyes fejezetek 2–6 esszét tartalmaznak, öt fejezet kettőt, két fejezet három, három fejezet négyet, a legtöbb esszé (6-6 db) a globális problémákról és az Indiáról szóló fejezetben található.

A bevezető értelmezési keretet biztosít a kötetben szereplő tanulmányokhoz, kifejtve a felsőoktatásra ható változások két legfontosabb motorját: a tömegesedést és a globális tudásgazdaságot. Az első fejezet a globalizációt és annak hatásait járja körül. Az egyik esszében Altbach az angol nyelv hatását mutatja be a tudományra, párhuzamba állítva korábban a latin nyelv szerepével. Az angol nyelv dominanciájának kialakulását az 1950-es évekre teszi. Látható ez napjaink trendjeiben is, hiszen az angol a leggyakrabban választott második nyelv, a legtöbb nemzetközi folyóirat angol nyelvű, a tudományos konferenciákat angol nyelven tartják. A lehetséges okok között említi az angol nyelvet használó országok gazdasági dominanciáját. A szerző kitér a folyamat negatív hatásaira is, többek között a nemzeti kutatóközösségek, a lokális és globális tér közötti feszültség keretében. A holland parlamentben felmerült, hogy a felsőoktatás nyelvét hivatalo-

san angolra változtassák, azonban ezt nem támogatták, attól tartva, hogy negatív hatással lenne a holland kultúrára, ha a holland nyelvet nem használják a tudományos diskurzusokban. A szerző felhívja a figyelmet arra a veszélyre, hogy az angolszász dominanciájú tudományos életben azok a tudományos diskurzusok kerülnek előtérbe, mely a neves folyóiratok témájába vágnak, így indirekt módon befolyásolják a megjelenő témákat. Konklúzióként Altbach megfogalmazza, hogy úgy látszik, a globalizáció trendjét követve az angol továbbra is domináns nyelv marad a tudományban, és ennek látni kell a pozitív hatásait is (pl. mobilitási programok), de ebben a közegben meg kell védeni a nemzeti kutatóközösségeket is, hiszen azokat új perspektívát, diverzitást hoznak a tudományos életbe.

A második fejezet továbbra is globális nehézségekkel foglalkozik, úgymint a korrupcióval, a hozzáférés egyenlőtlenségeivel, a piacodással. A korrupcióról mint a nemzetköziesedés gátjáról ír a szerző. A közgondolkodásban a külföldön szerzett diploma értékesebb, így megjelentek olyan privát vállalatok, amelyek kiaknázzák ezt a piaci rést, illetve például az angol és ausztrál egyetemek kifejezetten a profitszerzés céljával fejlesztik a nemzetköziesedésre irányuló politikájukat. Kimutatható a korrupció egy amerikai egyetem (*Tri-Valley University*) esetében is, mely nem akkreditált intézményként tandíjat szedett külföldi hallgatóktól, nem várta el, hogy a jelentkezők órára járjanak, cserébe a munkaerőpiacra továbbította őket a hatóságok tudta nélkül. Kínában lebukott egy hálózat, mely híres angol egyetemekre való felvételi anyagok összeállítását vállalta a jelentkezők helyett, de említhetjük különböző dokumentumok hamisításának ügyeit is. Léteznek továbbá olyan „akkreditáló gyárak”, melyek sorra készítik az engedélyeket a megfelelő pénzeket fizető egyetemek számára. Az internet és a digitális technológia fejlődése adta lehetőségek felhasználásának tárháza is szinte végtelen. Nem csoda, hogy ilyen és ehhez hasonló események történnek, hiszen a nemzetközi felsőoktatás egy multimilliárd dolláros üzlet jelenleg. A szerző felhívja a figyelmet a veszélyre, hogy a

hosszasan épített bizalmi rendszer és kölcsönös megértés kerülhet veszélybe ezáltal. Megoldási javaslatként az akkreditáció és a minőségbiztosítás megerősítését javasolja a megfelelő érintettek szoros együttműködésével. A helyzet megoldásában az első lépés magának a problémának a felismerése lenne, ami nem egyszerű, hiszen – az anyagi érdekeltségek miatt is – egyelőre nem egységes a tudományos szféra álláspontja.

A harmadik fejezet a mobilitás és az „agyelszívás” (*brain drain*) kérdésével foglalkozik. Altbach többek között felteszi azt a kérdést, hogy „agyelszívásról” vagy „agycseréről” (*brain exchange*) helyesebb-e beszélnünk. Fontos problémának számít, hogyan tudja egy adott ország visszacsbítani saját állampolgárait, miután azok külföldön végzettséget szereztek. Kevés ország törekszik erre annyira aktívan, mint például Kína vagy India. Az egyik legnagyobb kihívást a külföldi bérszint biztosítása jelenti, erre különböző speciális programokat dolgoztak ki, ám ezek nem sikeresek a szerző állítása alapján. Az egyik ilyen program Kínában a *111 Project*, melynek célja, hogy 1000 kiváló kutatót hívjon haza a világ 100 legjobb egyeteméről, hogy otthon 100 világszínvonalú kutatóközpontot hozzanak létre. Jelenleg kicsit több mint 300 főt sikerült hazacsbítani, azonban a programnak voltak nem várt következményei is. Általában nem azok a kutatók tértek haza, akiket vártak, hanem azok, akik megragadtak valamilyen középszintű pozícióban egy-egy külföldi egyetemen, és arra számítottak, hogy hazatérve újra felívelhet a karrierjük. A legkiválóbb kutatók ritkábban éltek a program lehetőségeivel. Részmegállapodásokat kötöttek, melyek keretében a kutatók beleegyeztek, hogy feltüntetik affiliációként valamelyik kínai egyetemet, időközönként órát is adnak és együttműködnek kutatásokban. A szerző alapján ezidáig ez tűnik a leghatékosabb szakpolitikai modellnek. Javasolta szerint a legjobb, amit lehet tenni az ügy érdekében, ha az anyaország vagy az anyaintézmény megpróbál kapcsolatot kiépíteni és fenntartani külföldre távozott kiváló kutatóival.

A negyedik fejezet a tudományos szakmával foglalkozik, elsősorban a fizetések és javadalma-

zás témakörében. Az ötödik fejezet az egyetemi rangsorokat helyezi előtérbe, kitérve azok túldimenzionálásának veszélyére, illetve nemzetközi példákon keresztül bemutatja Hong Kong és Szlovénia esetét. A hatodik fejezet a franchise rendszerével foglalkozik, elemezve a külföldi campusok (branch campuses) létjogosultságát. A 24. esszében a felsőoktatás mcdonaldizációjáról ír a szerző. Kiemeli, hogy az Egyesült Királyság által elfogadott diplomát szerzők 20 százaléka nem az Egyesült Királyságban, hanem valamelyik egyetem branch campusán tanul (2008-ban több mint 400 franchise megállapodása volt az Egyesült Királyság felsőoktatásának). Ebben a rendszerben az angol intézmény biztosítja a curriculumot, a tananyagokat, a minőségbiztosítást és a jogot, hogy angol diplomát adjon ki a külföldi leányintézmény. Ebben az értelemben hasonlítja Altbach a felsőoktatást a McDonald's gyorséttermi lánchoz, azzal a különbséggel, hogy míg a vendéglátóiparban a fogadó oldalról nagy befektetés szükséges egy ilyen kezdeményezés indításához, úgy a felsőoktatásban ehhez lényegében elegendő egy megfelelő épület bérlése. Ebben rejlik a veszélye is a rendszernek, hiszen a felek könnyen és gyorsan ki tudnak lépni az együttműködésből. További hátránya a rendszernek, hogy fő funkciója a profitszerzés. Ez önmagában még nem lenne probléma, azonban a minőséggel kapcsolatosan több kérdés is felmerül az ilyen megállapodásoknál. (Külföldön például gyakran hiányzik az anyaintézményben megszokott kritikai gondolkodás és interaktív tanulási stílus.) A szerző kérdésként teszi fel, hogy miért nem fordult még a felsőoktatás a szállodaiparban megszokott gyakorlat felé, azaz célozza meg a piac legfelsőbb szegmensét.

A hetedik fejezet a tudományos szabadsággal foglalkozik, míg a nyolcadik, kilencedik és tizedik fejezet kifejezetten az ázsiai gyakorlatra tér ki, külön fejezetet szentelve Kínának és Indiának. A Kínával és Indiával foglalkozó fejezetek bemutatása túlmutatna jelen recenzió keretein, azonban Altbach azon kérdésért érdemes felidézni, lehet-e vajon a jelen századot az ázsiai felsőoktatás századának tekinteni? Az ázsiai egyetemek gyakoribb

megjelenése az egyetemi rangsorokban ugyanis elindított egy diskurzust az ázsiai felsőoktatás fejlődéséről és a nyugati egyetemek hanyatlásáról. Altbach leszögezi, hogy a tudományos kiválóság, kutatás és hírnév nem tekinthető zéró összegű játszmánynak, tehát ha a világ egyik részén javulnak az eredmények, az nem azt jelenti, hogy a másik végén csökkennek. A szerző felhívja a figyelmet az ázsiai intézmények között a magánintézmények kiemelkedő arányára, melyek keresletorientáltak, de általában alacsonyabb színvonalon működnek – ennek ellenére összességében elmondható, hogy Ázsia minőségi felsőoktatási szektorral rendelkezik. A fejlődés mögött leginkább a rendkívül magas pénzügyi ráfordítások említhetők, azonban a szerző szerint ez hamarosan elérhet egyfajta üvegplafont, hiszen hiányzik az a társadalmi és szervezeti kultúra, mely valóban világszínvonalúvá tehet egy felsőoktatást (szabad kutatás és verseny, együttműködési kultúra, mobilitás). Az erős hierarchikus rendszer és az ázsiai országokban komoly problémát jelentő korrupció is gátolhatja a folyamatot.

A kötetben szereplő, illetve az itt bemutatott írások hasznosak lehetnek a felsőoktatáskutatók számára, hiszen a nemzetköziesedés sokszínű világát több oldalról is megközelítik. Az oktatáspolitikai számára pedig akkor szolgálhat a könyv értékes tanulságokkal, ha értő szemek képesek meglátni az egyes nemzetközi példákban a magyar vonatkozásokat.

(Philip G. Altbach: *The International Imperative in Higher Education*. Rotterdam, Sense Publisher, 2013. 194 p.)

Horváth László

PRIMUS INTER PARES – VILÁGSZÍNIVONALÚ EGYETEMEK A TUDÁSALAPÚ TÁRSADALOMBAN

A holland Sense Publishers Kiadó gondozásában, három kínai kutató szerkesztésében (Nian Cai Liu, Qi Wang és Ying Cheng, akik mind-